

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

A Cél. 1913. évf. 12. sz. — *m.*: *Eötvös József báró és a szabadkőművesek.* Cáfolja a szabadkőműveseknek azt az állítását, mely szerint «bár Eötvös sohasem volt szabadkőműves, de egész gondolkodása és munkássága a szabadkőművesség szellemében folyt le».

A Hét. 1913. évf. 48. sz. — *Vadász Miklós*: *A hetvenéves Kiss József.* Igen sikerült arckép. — *Jankovich Béla*: *Kiss Józsefhez.* A miniszter üdvözlő levele, melyben közli a jubilánssal, hogy arcképét megfesteti a nemzeti közgyűjtemények számára. — *Herczeg Ferenc*: *Kiss Józsefnek.* Üdvözlő sorok. — *Kosztolányi Dezső*: *Kiss József útja.* Hangulatos áttekintés K. J. pályafutásán. — *Mihályi József*: *Az iskolák költőjéről.* Kiss Józsefet legelőbb az ifjúsági önképzőkörök kapták fel. Kontot Simon Judit szorította le a szavaló pódiumról.

Az Érdekes Ujság. 1913. évf. 38. sz. — *Kiss József jubileuma.* A költő hetvenedik születésnapja alkalmából: arcképek, hasonmás.

U. i. 41. sz. — *A magyarság igazi nagykövetei.* (Vezércikk az Érdekes Ujság karácsonyi irodalmi mellékletében.) A névtelen cikkíró szerint (kinek soraiból, sajnos, százezrek merítik irodalomtörténeti és kritikai tudásukat) a magyar írók közül mostanáig legfeljebb ha Jókai Mórt ismerték a külföldön. Ő volt egyetlen irodalmi nagykövetünk. «Most azonban változott a helyzet s alig van náció, beleszámítva a franciát, az angolt és a németet is, melynek a külföldön annyi jól akkreditált nagykövete volna, mint a magyarságnak. Hiszen elégséges csak a neveket felsorolnunk.» A magyarság igazi irodalmi nagyságai a következők: Bródy Sándor, Molnár Ferenc, Lengyel Menyhért, Heltai Jenő, Biró Lajos. Nekik köszönhetjük, hogy a művelt világ tud végre valamit a magyarokról. Velük következett be a magyar irodalom glóriás időszaka. Ez az igazi irodalmi aranykor, nem pedig Petőfi, Arany, Madách, Jókai és Mikszáth kora. — *Írók önmagukról.* Molnár Ferenc, Ambrus Zoltán, Babits Mihály, Oláh Gábor, Elek Artur önéletrajzai.

Az Ujság. 1913. évf. 279. sz. — *Várady Antal*: *A pesti sajtó 1820-ban.* A Vereinigter Ofner-Pester Zeitung, a szintén német Pannonia, a vallásos irányi Sonnenblume (szerk. Folnesics), a Hazai és Külf. Tudósítások, s a

Tudományos Gyűjtemény kerülnek szóba, az akkori ujságírás modorának némi jellemzésével.

U. i. 284. sz. — Neugebauer László · Kiss József a németeknél. Bodenstedt Frigyes, Hamerling Róbert és Bardi Rahel elismerő nyilatkozatai Kiss Józsefről.

U. i. 284. sz. — Rudnyánszky Gyula meghalt. A hányatott életű költő pályafutásának rövid ismertetése abból az alkalomból, hogy 1913 dec. 8-án a halál megváltotta szenvedéseitől. «Költészete szerencsés átmenet a kozmopolita költészetből az akkoriban kibontakozó újabb, nemzeties irányra. Az első a finom formát, a nemes rímeket, a szép köntöst adva neki, a másik az igaz és közvetlenül ható érzéseket.»

U. i. 296. sz. — Porzó: Tárcza a tárcáról. Jóllehet e műfaj őse a francia Jules Janin: a magyar tárcairás mégis csak a német Heine példáján fogant meg. Nehány külföldi, nevezetesebb író említése után a multból a műfajnak következő magyar művelőit sorolja fel: Bulyovszky Gyula, Vadnai Károly, Kecskeméthy Aurél, Tóth Béla. Az élők közül: Ignotust, Herczeget, Dóczyt, Molnárt, Bársonyt.

U. i. 305. sz. — Jókai Mór: A cyclops megőrült. Ballada 1902-ből. — *Lőrinczy György: Mikszáth mouflonja és birtoka.* Thuróczy Vilmoshoz, Nyitramegye egykori főispánjához intézett három levél birtokvétel ügyében.

Alkotmány. 1913. évf. 292. sz. — *Anka János: Rudnyánszky Gyula* Cikkíró szerint R. Gy. a magyar kereszténység legnagyobb költője. Egyetlen kozmopolita motívum sem vegyül vallásos és hazafias költeményeibe.

U. i. 350. sz. — Ki volt Jókai Manasséja? Az Egy Az Istenben szereplő Adorján Manasse, aki kártyajáték közben elnyeri az ellenség egész hadipénztárát, történeti alak: Gál Miklós kövendi földesúr, aki Moga őrnagytól ezer forintot nyert, azt visszaadta s ezáltal Kövendnek kegyelmet szerzett.

Budapesti Hirlap. 1913. évf. 282. sz. — *Alfa: Kiss József.* Üdvölet a költőhöz, hetvenedik születésnapja alkalmából. Derült, ifjú optimizmusa az, ami egész munkájából legelső sorban sugárzik felénk. Szelleme magyar; objectív művészi hajlamával Arany János egyenes folytatásaként tűnik fel.

U. i. 283. sz. — Szigetvári Iván: Petőfi ismeretlen verse. Vadnai Károly jegyezte föl, Pálffy Albertről tartott emlékbeszédében, hogy Petőfi egy ízben, Pálffy meg akarva tréfálni, az ő neve alatt írt és tett közzé egy érzelgős szerelmi költeményt. E költeményre rátalált a cikkíró a győri Hazánk 1847 ápr. 15-iki számában. Címe: Euláliához. A költeményben, talán a versformán kívül, természetesen semmi sem vall Petőfire, hiszen szándékosan hamisítja meg a saját modorát, hogy annál sikeresebben megtréfálhassa Pálffy Albertet, ki versírásba sohasem ártotta magát.

Budapesti Szemle. 1913. évf. 11. sz. — *Beöthy Zolt: Eötös, a szónok.* (Megnyitó beszéd a Kisfaludy-Társaság Eötös-ünnepén: 1913 okt. 1.)

A szónok Eötvös képét idézi fel, melyben energia és melancholia ép oly sajátosan váltakoztak, mint politikai és írói alkataban. Feltűnő volt a különbség politikai és irodalmi szónoklatai előadó modorában: amott nyugtalan, folyton mozog, helyét is változtatja, emitt nyugodt, szinte mozdulatlan. A nemzeti reformok és a kiegyezés korának magyar politikája jelentékeny és jellemző részében kulturpolitika, s e jellemzővonalás fő-képviselője Eötvös. A kultura képviselője ő, de együtt az elme és a szív kulturájáé. Maguk a kérdések, melyekben leggyakrabban felszólal, a vallás-szabadságtól a köznevelés ügyéig, már természetüknél fogva ezt a kulturharmóniát szólaltatják meg lelkében és ajakán. Legtöbbször általános tétel-ekből, eszmékből indul ki s ezek világosságával uralkodik a legbonyolultabb kérdésekben is. Tárgya inspirálja, nem a vita heve. A klasszikai retorika körét romantikus elemmel, a borongó melanchóliával gazdagítja. Áradozó szónoknak mondják; de ebben az árban gondolatok és érzések tolnak; gondatlanabb szerkezet, idegenszerűség beszédeinek csak jelentéktlenebb részeiben található, míg gondolata s érzése igazi ereje mindig megtalálja a legszabatosabb és leghatásosabb alakot. Szónoki művészete emlékbeszé-deiben emelkedik legmagasabbra. E műfajban Kölcsey tanítványa: egy-egy pálya vezető eszméit fejt ki s méltatja szónoki formában. Különösen kiemelendő Kőrösi Csomáról mondott emlékbeszéde (1843), a hazaszeretet e nagyszerű apológiája. Szónoki irodalmunk egyetlen terméke sem tűnteti fel ily csodálatos egybeolvadását a szónoki és költői művészetnek. — *Négyesy László: Eötvös költeményei* (u. a. ünnepélyen). E. J. 1847 után már csak egy verset írt. Nem lyrai ihlete hiányzott; nagy érzelmi gazdagsága kis költeményekben nem lelvén kielégülést, más irányokban tört utat s elsősorban a Karthausiban. De nem mellőzhetők versei sem: mind benső kapcsolatban van egyéniségével. Két jellemző lyrai tulajdonsága: gazdagság érzelmekben és eszmékben, s könnyűség asszociációjukban. Képzetele s a dalformában való gondolkodás készsége kisebrendű azokhoz képest. Verseiben a gondolat gyakran elnyomja az érzést, több az objektív, mint a szubjektív tartalmú, a reflexió s, mint a dal vagy óda. Elbeszélő költeményei többnyire: kész eszmékhez hozzágondolt történetek. E megállapításokat a költemények egész sorának elemző méltatásával támogatja, melyben kimagaslóbb helyet kap a Megfagyott gyermek, a Búcsú, a Vár és a kunyhó, Én is szeretném, Mohács, Végrendelet. — *Alexander Bernát: Eötvös József gondolatai* (u. a. ünnepélyen). Gondolattá fokozódott egyéniség, kinek szenvedélye a megértés. Politikában: segítségül hívja az államfilozófiai gondolatot; költészetben: mintegy megállítja s kikérdezi az érzelmeket. Nem szellemesség, kombinálás, vagy encyklopédizmus az ő gondolkodása: a megértés egyetlen célpontjára irányul s erőltetés nélkül, folyvást működik. A megértés ez ösztöne a megértetés akarásával társul; közölni, terjesztetni akarja az igazságot. Egyik legkedveltebb megértető eszköze a hasonlat, mely által gondolatai páratlan plaszticitást nyernek. A nagy megértők szokott fogyatkozása, hogy a részletmegfigyelést elsietik, benne is észlelhető. Viszont történeti jelenségekbe való beleélése kiválóan teljes és bámulatos energiával nagy összefoglalást, egységes rendszert is

tudott alkotni. Gondolkodása egyébként a legnemesebb értelemben utilitarisztikus s a szabad egyéniség gondolatában csúcsosodik ki. — *Dézsai Lajos*: Badics Ferencnek Gyöngyösi István ismert és ismeretlen költeményei c. tanulmányát bírálja.

Dunántúli Protestáns Lap. 1913. évf. 51. sz. — *Borsos István és Kőrös Endre*: *Jókai- és Petőfi-szobor Pápán*. A pápaiak szobrot állítanak Jókainak és Petőfinek s Kőrös Endre most igen szép cikkben fejtegeti, miért kell a pápai diáknak együttes szobrát megalkotni s miért volna elhibázott dolog, ha két külön mellszobrot emelnének.

Egyenlőség. 1913. évf. 49. sz. — *Kiss József*. Vezércikk K. J. jubileuma alkalmából. «Ő többet tett, mint hogy zsidó maradt; ő keresztülvitte a mi irodalmi recepcióukat, a politikai recepció után.»

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1913. évf. 10. sz. — *Zolnai Béla*: *Szigligeti Struenseejének forrásai*. A tárggyal valószínűleg Eugène Scribe: *Bertrand et Raton* stb. című darabja útján ismerkedett meg Szigligeti, kinek tragédiájára azonban legnagyobb hatással Michael Beernek *Struensee* című színműve volt. Victor Hugóra is emlékeztetnek a főszereplő és Matild alakjai, valamint egyes külsőségek. Schiller-hatás is mutatkozik itt-ott. A történelmi adatokat valószínűleg Jenssen-Tusch monografiájából vette. Szigligeti előtt tragédiájának megírása inkább dramaturgiai feladat volt, mint öntudatlan művészi ösztön megnyilvánulása. — *Gyulai Ágost* ismerteti Pintér Jenő magyar irodalomtörténetét. (1772—1831.) — *Kerekes Emil*: Gróf Széchenyi Istvánnak *Viszota Gyulától* sajtó alá rendezett *Garas* c. posthumus könyvét ismerteti. — *Király György*, Illés Gyulának *Szent Elek*-legendáink és az *Elek*-legenda forrásai című dolgozatát bírálja. — Ugyancsak *Király György* ismerteti *Schöner Ferenc*: *Köszeghy Pál* című értekezését. — *Heinrich Gusztáv* elismeréssel szól Huszti Józsefnek: *Adalékok az irodalomtörténeti módszer kérdéséhez* című tanulmányáról; bár kifogásolja, hogy Huszti a tárgyalt francia irodalomtörténetíróknak hazánkra gyakorolt hatását nem veszi figyelembe s még Dézsi Lajosnak és Szigetvári Ivánnak hasonló kérdésekkel foglalkozó könyveire sem utal. — *György Lajos*, Csura Miklósnak *Argirus* históriája és *Argirus* feldolgozásai című dolgozatát bírálja. — *Pitroff Pál*: Tompa Mihály regéinek és beszélyeinek győri kéziratáról ír. A szóbanforgó kézirat Holdházy János győri kanonok hagyatékából került a győri püspöki papnevelő intézet könyvtárába s valószínűleg a Regék, beszélyek c. 1852-diki, miskolci kiadáshoz szolgált alapul. — *Marmorstein Artur*: *Bogáthi Fazekas Miklós* és *Nagyernyei Magyar Péter* címen Borbély István egy megjegyzésére válaszol. Újból erősítgeti, hogy a vitás zsoldárfordítások szerzőit az itt említett nevek jelölik.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Borbély István*: *Bogáthi Fazekas Miklós zsoldárfordítása*. A tárgy irodalmának és a kézirat szöveg történetének ismertetése után — szerző — azt a kérdést fejtegeti, hogy fordítások-e

Bogáthinak a zoltárai? Felelet: Bogáthi nem fordít, hanem feldolgoz. Alapul veszi a héber zoltár tartalmát s azt alakítja. Ezért zoltárai terjedelmesebbek, mint az eredetiek. Az így keletkezett költemények a héber gondolatvilág tükrözői. Bogáthi zoltárai tehát nem keresztény zoltárok, azaz nem valamely felekezet liturgiai használatára készültek, hanem az ótestamentumi hangulatnak héber eseményeken való kifejeződésai. Végül a zoltárfordítás költői értékét hangsúlyozza szerző. — *Kristóf György*: Györe Jánosnak, Abonyi Lajos pályája és Lakatos Vincének, Eötvös József gondolatai a kereszténységről c. dolgozatait ismerteti. — *Alszegehy Zolt*: az 1808 táján meghalt Nagy Jánosnak Ars Satyricáját ismerteti. Nagy János fejtegetései a satirairótól meggondolást, szókimondást, feddhetetlen életet, igazságszeretetet és mérsékletet követelnek meg. Bár a stílusra vonatkozó tanácsokban néha Vida, Ars Satyricájára emlékeztet, bár itt-ott Sulzernél is meglevő eszméket érint, nem valószínű, hogy más lett volna a forrása, mint Horatius. — *Gálos Rezső*: *Mikszáth forrásaihoz* címen kimutatja, hogy a nagy novellistának Az okos Nástyáról szóló pajkos elbeszélése motivumaiban teljesen megegyezik Straparola egyik elbeszéléseivel a Le Piacevoli Notti ötödik éjszakájának ötödik meséjével. — *Zolnai Béla*: Eötvös Józsefnek a berlini Königlische Bibliothek kéziratgyűjtemében (Raumer-hagyaték) őrzött három levelét közli. A levelek közül kettő Friedrich von Raumer történétíróhoz van intézve, a harmadik pedig Rudolf Anastasino Köpke-hez, aki szintén történettudós volt. A Raumerhez intézett egyik levélben Eötvös külföldön kiadót Toldy Ferencnek készülő *Analecta Monumentorum Hungariae* c. munkája számára. — *Kardos Lajos*: *Petőfi «A huszár» c. költeményének történetéhez* közöl adatot.

Élet. 1913. évf. 48. sz. — *Kárpáti Aurél*: *Justh Zsigmond*. A fiatalon elhunyt, nagy conceptiójú regényíró Zola tanítványa; de nem a test naturalizmusa érdekli, hanem a léleké. Az elsők egyike, ki irodalmi műben felveti a magyarság problémáját. Kár, hogy nagy conceptiója kivitelében nem rendelkezett kellő művészi erővel. Minden hőse, mint ő, kissé beteg.

U. i. 49. sz. — *Cyprián*: *Kiss József*. A Hét a kritikában új stílust jelentett: az érdek és személyiség kultuszát, terrort; a szépirodalomban erotikát, immoralitást, koravén, nyugati romlottságot. Sok tehetséget hozott felszínre; de ki van ma Kiss József körében azon tehetségesebbek közül, kik az ő folyóiratában kezdték pályájukat? Egyébként: Kiss Józsefet túlbecsülik; a cikkíró Gyulainak ad igazat, ki «élvezetes olvasmányokat» várt K. J.-tól, de elsőrendű költőnek nem tartotta.

U. i. 51. sz. — *Siklóssy László*: *Lendvayné emlékkönyve*. Lendvay Mártonné Hivatal Anikó emlékkönyvéből közli Vörösmarty Mihály egyik epigrammját. A négy sorból álló emlékkvers eddig ismeretlen volt.

Huszdik Század. 1913. évf. 12. sz. — *Schöppflin Aladár*: *Szépirodalmi szemle*. Jellemzi Heltai Jenőt és Krudy Gyulát, mint akik az utóbbi időben meglepően divatba jöttek. «Mert hogy mit írnak az írók, az lehet merőben esztétikai, l'art pour l'art kérdés, de hogy mit olvasnak az olvasók,

az eminens társadalmi kérdés.» Heltai Jenő jókedvű, ötletes fró, a világot ironikusan néző világfi, aki mindent elintéz egy fölényes mosollyal. Semmi sem áll tőle távolabb, mint a póz. Nevetségessé teszi a nyárspolgári fel-fogást, rokonszenzvel festi a bohém fiatalságot. Sflusa a disztingvált, jó társalgó beszéde. Krudy Gyula Jókainak s még inkább Mikszáthnak tanítványa. Hangulata állandóan melancholikus, hangja lágy. A pusztuló falusi gentry életét rövid lélekzetű tárcáiban hangulatosan festegeti. Nagyobb munkák írásához nincs tehetsége.

Kalazantinum. 1913. évf. 4. sz. — *Egy adat Szentmarjay Ferenc életéhez.* A Martinovics-féle összeesküvés e szerencsétlen áldozata két évig a debreczeni piarista gimnáziumot látogatta. (1779—81.) Magyar nemes volt. Szülőföldje a zempléni megyei Varannó.

Kölnische Zeitung. Literarische Beilage. 1913. évf. 52. sz. — *Martin Spahn: Friedrich Schlegel als Politiker und Journalist.* Bleyer Jakab könyvének (Friedrich Schlegel am Bundestage im Frankfurt. München und Leipzig 1913.) részletes és elismerő ismertetése. (V. ö. folyóiratunk III. : 60.)

Könyvtári Szemle. 1913. évf. 11—12. sz. — *Kőhalmi Béla: A magyar nemzeti bibliográfia.* Fejtegetés arról, hogy miért csinálták meg az 1897. évi XLI. törvénycikket a köteles példányok beszolgáltatásáról, s mikorra várható a Nemzeti Múzeum felszabadítása a túltömöttségtől. A cikk szerint Steinhofer Károly, a Könyvkereskedők 1911. évi Évkönyvének szerkesztője, járt egy ízben a Múzeumban, hogy a köteles példányok felhasználásával egészítse ki bibliografiáját, de azt a választ kapta, hogy ez lehetetlen, mert a beérkezett küldeményeket csak évek múltán dolgozhatják fel. — *Kacziány Géza: A magyar memoire-irodalom.* Ivánka Imre, Szemere Bertalan, Vukovics Sebő, Horváth Mihály, Madarász József, Jósika Miklós, Szögyény-Marich László, Ambrózy Lajos, Széchen Antal és a XIX. század első felének egyéb szereplőitől származó emlékiratok folytatálagos rövid ismertetése és bírálata.

Le Temps. 1913. évf. dec. 8. (19149. sz.) — *André Leval: Les Journaux de langue française en Hongrie.* Baranyai Zoltán cikkének (Könyvtári Szemle: 1913. évf. 10. sz.) részletes ismertetése, helyenkint pótlásokkal.

Magyar Középiskola. 1913. évf. 10. sz. — *Gálos Rezső* ismerteti a Bánk Bán 1815. évi első kidolgozását, melyet Császár Elemér rendezett sajtó alá.

Magyar Kultura. 1913. évf. 23. sz. — *—k.: Molnár Ferenc drámái.* Ötletes forma, melyet megrikató jelenetek tarkítanak; több érzék a tipikus, mint az egyéni iránt. Férfialakjai léhák és passzivak, nőalakjai gyöngé,

érzéki asszonyok; epizodikus alakjai sikerültebbek, fajképszerűek, s bennük a közönség magára ismer; párbeszédei páratlanok: hívek s elevenek. Drámái ötleten alapultak, mely azonban nem szervi része a cselekvénynek. Ismeri a színi hatás titkait: vígjátéki expozíciói kitűnőek. Erkölcsei felfogásában nem emelkedik túl azon társadalom materialista világnézetén, melynek ír. — *N. P.: Kiss József.* Költészetében nem lát valódi belső értékeket s egyéni eredetiséget.

Magyar Nyelv. 1913. évf. 9. sz. — *Simai Ödön: Kazinczy Ferenc nyelvújítása.* XXXII. Révai és Verseghy egyaránt neológusokból váltak kíméletlen orthológussá; csak Révaiban gyorsabb a fejlődés menete: ő már a XIX. század elején elvben is, gyakorlatban is orthológus, Verseghy még ekkor csak elvben az, gyakorlatban csak 1815 után. Kazinczy, épen megfordítva, józan neológusból merész szó- és stílusujjítóvá válik, s egyre elfogultabban ítélkezik orthológus, vagy annak vélt ellenfeleiről. Csak a vitatkozásban hangoztatott elveiket mérlegeli; ezért ellenszenves neki Verseghy, kinek pedig gyakorlata s ízlése is több tekintetben megegyezett az övével. Elfogult azokkal is, kik debreczeni levegőt szíttak: így Márton Józseffel, ki elvi nyilatkozatai ellenére is a gyakorlatban mérsékelt neológus, sőt terjeszti a neológia eredményeit; s Mátyási Józseffel, kinek népiességében nem vette észre a költészetet, csak a debreczeniséget. Mátyásira vonatkozólag a cikk kiegészíti a Szinnyi-féle Magyar Írók adatait s felhívja a figyelmet Csokonainak egy kiadatlan versére, mely visszhang Mátyási egy költeményére, s mely ez utóbbinak a kéziratái között található a Nemzeti Múzeumban. (Kár, hogy nem közli.) — *Lehr Albert: Zászlót plántálni.* Kölcsey himnuszának e szóhasználatáról, a Nyelvőr egy cikke ellenében, kimutatja, hogy nem okvetlenül németes, hanem a magyar népnyelvi használaton is alapulhatott.

Magyar Paedagogia. 1914. évf. 1. sz. — *Gál Kelemen: Brassai módszer.* Paedagogiai fejtegetés a címben írt tárgyról.

Magyarország. 1913. évf. 304. sz. — *Hegyi Ödön: A nemzet házai.* Bemutatja a kiválóbb magyar írók szülő- és lakóházait mai állapotukban.

Múlt És Jövő. 1913. évf. 12. sz. — *Bolgár Mózes: Kiss József.* Kiss Józsefet nálunk azért mellőzték, mert zsidó költő. Költészetében keleti hangok elegyednek magyar hangokkal. Témái, formái, költői látásai egyaránt dualisztikusak.

Neues Pester Journal. 1913. évf. 304. sz. — *Julius Weiszburg: Baron Joseph Eötvös und die Juden.* Eötvös viszonya a zsidósághoz. A zsidóság érdekében kifejtett működése.

Pester Lloyd. 1913. évf. 283. sz. — *Ernst Lorsy: Kiss József egyéniségét és költészetét jellemzi.*

U. i. 304. sz. — Bernhard Alexander: Geistige Strömungen. A Pester Lloyd hatvan esztendőös főnnállása alkalmából a magyar művelődés utolsó hat évtizedének összefoglaló képe. A reformkorban, a szabadságharc idején és az elnyomatás éveiben az irodalom és a politikai élet a legközvetlenebb kapcsolatban állanak. Az irodalom nemzeti ügy volt. A hatvanas években különösen a kiegyezés után és azóta mindez megváltozik. A kiegyezés óta a politikusoké a vezető szerep, az irodalom háttérbe szorul. Az irodalom helyébe az ujság lép. Az ujság egyideig az irodalom méltó utóda, de nincs vezetőszerepe, csak a politika eszköze. Az ujság teljesen magához vonja az irodalmat, s egyideig a könyvirodalmat is veszélyezteti. Az irodalomnak, ha közönséget akart találni, az ujságot kellett felkeresnie. Alig is volt író, aki élete jó részét nem szerkesztőségekben töltötte. Újabban a politikai élet túlzásaira elkövetkezett a visszahatás. A magyar nyelv, a magyar irodalom, a magyar művészet és magyar népélet tudománya egyre jobban mélyült. A szellemi élet fellendülését és reális irányba fordulását, különösen oktatásügyünk felvirágzása mutatja. — *Alexander Hevesi: Sechzig Jahre ungarisches Theater.* A magyar színháték hatvan esztendejének története. Színműirodalmunk keletkezése a német dráma fejlődésével kapcsolatos. «A német színpad volt a barát és az ellenség, a tanítómester, aki nélkülözhetetlen, de akit felül kellett múlni.» A német színpadról jöttek a magyar játékszínre Shakspere és Kotzebue, Katona és Kisfaludy Károly mesterei. Kisfaludytól egyenes út vezet Molnár Ferenchez. A közbeeső állomásokat Szigligeti, Csiky és Herczeg Ferenc jelzik. — *Viktor Basch,* a párisi Sorbonne tanára, francia megvilágításban érdekesen jellemzi Kiss József költészetét.

Pesti Futár. 1913. évf. 298. sz. — Ambrus Zoltán, Lovik Károly, Heltai Jenő, Ignó, Szomory Dezső, Jób Dániel, Szini Gyula, Krudy Gyula, Móricz Zsigmond, Lengyel Menyhért, Ady Andre, Bródy Sándor önéletrajzai.

Pesti Napló. 1913. évf. 283. sz. — *Kovács Lydia: Majthényi Flóránál.* Tóth Kálmán özvegye a budapesti Császár-fürdőben él nagyon szomorú körülmények között.

U. i. 304. sz. — A legöregebb magyar ujságíró. Epizódok Lévay József életéből.

Religio. 1913. évf. 39. sz. — *Lakatos Vince: Tompa Mihály és a Mária-tisztelet.* Tompa imádságos könyve, az Olajág azt mutatja, hogy a költő vonzódott a katolikus vallás tanításaihoz. Míg azelőtt a protestáns lelkipásztorok bizonyos rideg álláspontot foglaltak el Jézus anyjával szemben, Tompa odaadó szeretettel emlékezett meg a Szűzről. Baksay Sándor és Szabolicska Mihály Tompa nyomdokain járnak, mikor az Isten anyjáról olyan melegséggel nyilatkoznak.

U. i. 40. sz. — Luttor Eerenc: Magyarországi szent Ilona. Legújabban a római dóm levéltárban és a sienai városi levéltárban több olyan kéz-

iratos legendát találtak, melyekből Ilonának, a teljesen elfeledett magyar szentnek, csodákban gazdag élettörténetét össze lehet állítani. Ilona a tatárjárás korában élt a veszprémi szent Katalin-kolostorban. Nevéhez csodás gyógyulások fűződnek. Élettörténetét apácatársai írták meg.

Sárospataki Református Lapok. 1913. évf. 47. sz. — *Harsányi I. és Gulyás J.: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Rettenetes kard, elhiszi magát, perzsia-szőnyeg, nyargalvást, rendelt sereg, lerágtak, gyün: közkeletű szavak és kifejezések a kuruc-korban. A szülőföld szóra, melynek régiségét Zolnai a Nyr. 1913 novemberi számában kétségbe vonta, ők tudnak 1711-iki példát is és pedig egy «nem kétséges» kuruc dalból. (Kérdés: nem teszi-e kétségesse ez egy szó a kurucdalt, legalább annyiban, hogy modern költő idomította át azt a sorát, melyben e szó előfordul? Egyébként ez most mellékes. Riedl arra hívta fel a figyelmet, hogy a Dunántúli bűjdös kurucok énekének két egész sora szinte szözszerinti átvétele Kisfaludy K. két egész sorának. Ezek után a két sor egyik vagy másik szavának régisége, vagy modern volta semmit sem nyom a latban.) — *Harsányi István: Tompa Mihálynak Nagy Antal rozsnyói segédlelkészhez intézett, 1866 aug. 12.-én kelt levelét közli, mely a költő betegségéről szól. A levél most került a sárospataki ref. főiskolai könyvtár tulajdonába.*

U. i. 48. sz. — *Simonfi János: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* «Előttünk járónk», «Szép térhely»: közkeletűek a kuruc-korban, nem kellett Molnár Alberttől venni; «híve» valakinek: a régiségben nemcsak vallásos értelemben használatos, mint Tolnai állítja.

U. i. 49. sz. — *Fejes István* ref. püspök (meghalt 1913 nov. 30.) temetésén mondott beszédek és imádságok. Kegyeletes megemlékezések egyházi érdemeiről.

U. i. 50. sz. — *Harsányi I. és Gulyás J.: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Éjtnap: megvan a régiségben; a Zolnai Gyula ismertett megjegyzésének (Nyelvőr: 1913: 424. l.) szól. Sűrű berek, mely lovas csapatnak is szolgál leshelyéül; vágó: vágómarha értelemben; tágosság; furér: hadi őrök értelemben; Garam-torok: a Riedl által jelzett helyeken kívül, máshol is föltalálhatók a régiségben. Az Ocskay-ballada végén a hollójelenet R. szerint a Vit. Énekek egy népdalán (II: 395) alapszik: a cikkírók rámutatnak a hollónak népköltészetbeli gyakori szerepeltetésére.

U. i. 51. sz. — *Harsányi I. és Gulyás J.: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Vitézlő rend, Hajduezer, Dragony: közkeletű szavak a kuruc-korban. A kifogásolt balladák nem kifogásolt szavairól is kimutatják ugyanazt.

U. i. 52. sz. — *Harsányi I. és Gulyás J.: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Amért a kifogásolt balladák kéziratait most nem találjuk meg, nem következik, hogy sohasem léteztek. Példákkal bizonyítják, hogy sok könyv és kézirat ma már nem ott őriztetik, ahol ezelőtt 40—50 évvel. Hiszik, hogy a balladák kéziratai csak lappanganak.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Harsányi I. és Gulyás J.: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Ahol Thaly kiadványait eredetijükkel összehasonlíthatjuk, kiderül, hogy szóról-szóra híven vannak közölve; Thaly csak a helyesírást modernizálta. Ahol forrásai között eltérés van, ott maga is hivatkozik rá. Riedl érvelésének a logikáját is kifogásolja a cikk. Eszt. megvételét R. szerint nem írhatta kuruc katonára, mert az a történethez híven írta volna meg: ellenben a Német sás vert fészket kezdetűt inkább írhatta kuruc katonára, mert az események ily pontos ismerete csak hadvezértől telt volna ki. (A cikkírók ebben ellentmondást látnak, ami pedig nincs meg. Az Eszt. megvételét u. i. a vers szerint mindjárt az ostrom után írta «egy igaz magyarfi»: hogyan magyarázzák meg hát a cikkírók az ostromleírás történelmi valótlanosságát? Ők úgy fogják fel, mintha R. egyszer a történelmi valótlanosságban, máskor meg a történelmi hűségben látná a gyanúokat. Holott ő azt az egyes költemény saját adataiból meríti, s így a gyanúok, az illető költeményok természetét szerint akár a legellentétebb is lehet.) Az Ocskay-balladáról ezt mondják: a Csajághy leveléhez igenis lehetett mellékelve a ballada, mert Cs. kuruc s nem labanc fogságban volt s onnan írhatott kérés levelet Bercsényinek, ott hallhatta e dalt e katonáktól s mellékelhette is egy kérés levélhez.

Századok. 1913. évf. 10. sz. — *Kujáni Gábor: A Brodaricsok.* A történetíró Brodarics István származásának és rokoni összeköttetések ismertetése. — *Tordai Anyos* bírálja Pintér Jenő magyar irodalomtörténetét. (1772—1831.)

Theologiai Szaklap. 1913. évf. 3—4. sz. — *Raffay Sándor: A hallei magyar könyvtár.* Cikkíró több hetet töltött Hallében és átvizsgálta az ottani magyar könyvtárt, melyet Kassai György Mihály tanár alapított 1725-ben. Ismerteti a könyvtár történetét, jelen állapotát s egy kéziratok kötetből több magyar verset közöl. (1686—1688.) A versek vallásos rímek és halotti búcsúztatók. — *Ravasz László: A magyar protestáns igehirdetés a XVII. században.* Elemzi Pázmány és Alvinczi igehirdető munkásságát, ismerteti Goleji Katona István és Medgyesi Pál prédikációit. Ezek alapján megállapítja, hogy a magyar protestáns igehirdetés «sok nyomorúságának legfőbb oka az, hogy mi az orthodoxiából (az Alvinczi- és Geleji Katona-féle léleknélküli skolasztikus dogmatizálásból) a XVIII. század elején a pietizmus nélkül evezünk át a racionalizmusba».

Uj Idők. 1913. évf. 50. sz. — *Herczeg Ferenc: Kiss József hetvenedik születésnapján.* A Petőfi-Társaság Kiss József-ünnepélyén mondott elnöki megnyitó.

U. i. 1914. évf. 2. sz. — *Bródy Mihály: Arany János ösmeretlen kézírata.* Ismeretes, mily aprólékos figyelemmel bírálhatta meg tanítványai dolgozatát Arany János. Egy Hoffer Imre nevű nagykörösi tanítványa, ma szegedi felső ipariskolai tanár, megőrizte egy ilyen bírálatát Aranyknak, melyet az ő novellájára írt. A bírálat, mely a novella stílusával és moti-

vatiójával foglalkozik, facsimilében, egész terjedelmében közölve. — *Kún József posthumus versei*. Rövid ismertetés.

Ungarische Rundschau. 1913. évf. 4. sz. — *Jakob Bleyer: Friedrich Schlegel am Bundestage in Frankfurt*. Ungedruckte Briefe Friedrich und Dorothea Schlegels nebst amtlichen Berichten und Denkschriften aus den Jahren 1815 bis 1817. (II. közlemény.) A fiatal Széchenyi István Londonba utaztakor Frankfurtban fölkereste Dorothea Schlegelt. Levelek Széchenyi Ferenchez és nejehez. — *Ignaz Peisner: Graf Stephan Széchenyi in der Völkerschlacht*. Széchenyinek atyjához és Zichy Ferdinánd grófnak nejehez küldött német levelei alapján. — *Josef Bayer: Heinrich Becks Dramen auf der ungarischen Bühne*. Kiegészítésül H. Knudsen Beck-monografiájához (1912). Beck drámái közül három (Verirrung ohne Laster, Die Schachmaschine, Die Quälgeister) került 1795 és 1840 között magyar színpadra. — *Joseph Fögel: Bohuslav Lobkovic v. Hasištejn unter den Humanisten Ungarns*. Bohuslav és más cseh humanisták élete a magyar humanisták között II. Ulászló és Anna királyné udvarában, a XVI. század első éveiben. — *Joseph Trostler: Karl M. Kertbeny im Briefwechsel mit deutschen Schriftstellern*. Kertbeny bejárta Európát s mint Petőfi és Arany fordítója sok külföldi íróval (Heine, Béranger, Bettina von Arnim stb.) jutott összeköttetésbe. Cikkíró közli Kertbenynek Varnhagen von Ensehez, Hoffmann von Fallerslebenhez, Ludmilla Assinghoz és Pückler-Muskau herceghez intézett leveleit, mik tele vannak magyar irodalmi vonatkozásokkal.

Uránia. 1913. évf. 12. sz. — *Nagy József: Eötvös*. Alkalmi megemlékezés szellemi életünk e kiválóságáról. — *ly: Két irodalomtörténet* címen a Pintér Jenőtől írt s a Ferenczi Zoltántól szerkesztett magyar irodalomtörténeteket ismerteti és bírálja. — *Kristóf György* pótlást közöl *Arany János Karlsbadban* című dolgozatához.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Kardos Albert: Csokonai és a színpad* Csokonai már a természettől is nem egy színészi sajátságot örökölt, de a tanulmány is ráterelte a drámára. Különösen szereti Metastasiot s 5–6 darabot is fordít tőle. A cantatét is Metastasio kedvelteti meg vele. De talán mégsem lett volna drámaíróvá, ha nem az ő korában születik meg a magyar színészet. A színészet iránti érdeklődésének bizonyosága az az 1793. V. 10-ről kelt levele, melyben annak idején 16 idegen eredetű komédiát ajánl fel a színjátszó társaságnak. (A levél most a Csokonai-kör becses ereklyéje). Szerző azután a Tempefői, a Gerson, az Özvegy Karnyóné, s a Kultura című darabokat ismerteti. Csokonai színműveit nem szabad szigorúbb mértékkel mérni. Egyrészt mert fiatalos próbálkozások, másrészt mert sok gyengeségüket maga a kor is magyarázza. Szerzőjüknek érdeme, hogy alakjait a magyar társadalomból veszi s nem feledkezik meg a nép embereiről sem. Az említett darabok a Tempefői kivételével, színre is kerültek a csurgói diákok előadásában. — *Elek Oszkár: A boldog ember ingének meséje a francia irodalomban*. A Greguss Ágosttól és Bulesu Károlytól feldolgozott tárgy francia változatainak ismertetése.

Vasárnapi Ujság. 1913. évf. 50. sz. — *Sebestyén Gyula: A bolognai rovástrásos magyar naptár.* A bolognai egyet. könyvtárban van egy XVI. századi székely rovás-naptár másolata, melyet Marsigli hadimérnök készített 1690 körül. Facsimile közölve. — *Rudnyánszky Gyula (1858—1913).* A forradalom utáni depresszió nemzedékéből való, mely a hetvenes években lép fel az irodalomban. Töredék pályák, töredék művek, töredék tehetségek kora ez. Diszharmonikus egyenetlenség jellemzi R. Gy. pályafutását is.

Világ. 1913. évf. 230. sz. — *Kosztolányi Dezső: A bétsi gárdista.* Besenyei György emlékezete.

U. i. 254. sz. — Viharos: Ágai Adolf. Ágai dicsérete.

U. i. 304. sz. — Magyar írók kenyere. A névtelen cikkíró Radó Antal kéziratgyűjteményéből közli Arany János, Tompa Mihály és Vajda János több ismeretlen levelét. A levelek főleg Vajda János kétségbeejtő anyagi helyzetére jellemzők.

Zeitschrift Für Bücherfreunde. 1913. évf. 8. sz. — *Melich János* helyreigazítja H. Feiglnek és J. Fritznek a legrégibb magyar nyomtatványok fölfedezésére vonatkozó téves megjegyzéseit.